

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' כי תצא ושבת ה' דנחמתא

פכ"ד: (כ-כב) כי תחבט זיתך לא תפאר אחריו לגר ליתום ולא למנה יהיה: כי תבצר פרמך לא תעולל אחריו לגר ליתום ולא למנה יהיה: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על פן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה:

הלא צויתך תחלה שלא תטה משפט כו' להצר ליתום לגר ולא למנה בכונה.

ואחר כך על ידי כן יביאך האלהים להיטיב להם, כי, מצות, בלתי עשות להם רע, יביאך, לעשות להם טובה.

וגם זה בהדרגה, אחת, שלא במתכוין, שהוא בדבר השכוח,

ואחר כך, תוסיף גם בכונה, שתשאיר גם פאה בכונה.

וגם עוד תוסיף בכונה, שגם לא תעולל, כי-אם, באשכולות הבציר שאתה לוקח לעצמך, תתן לו העוללות, שהם אשר אין להם לא כתף ולא נטף. באופן שיהיה להם דגן מהקציר ויצהר מהזית ותירוש מהכרם.

* ושמא תאמר: הלא טוב היה שאכבד המצוה ומראשית קציר השדה אתן פאה, וכן מראשית הזתים ובכרם האשכולות היותר משובחים, ולא שאתן הפאה באחרונה ועומר שכוח שיראה כדבר בזוי, ולמה לא צויתנו לתת עומר אחד או שנים בכונה מן ראשית העמרים?

לזה אמר וזכרת כי עבד היית כו' על כן אנכי מצוך לעשות הדבר הזה. שעל פי דרכו רצה הוא יתברך תהיה הצדקה באופן תזכור כי עבד היית, שתתן מה שדרך האדון לתת לעבד, שהוא השכוח ושארית המזון והבזוי מהכל, שהוא לבל תתגאה ברוב דגן תירוש ויצהר ושאתה מפרנס את הדלים, אך בהיות הצדקה בדרך שבו תזכור העבדות אז יכנע לבבך ותהיה צדקתך רצויה לפניו יתברך:

פכ"ה: (א-1) כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום ויצדיקו את הצדיק והרשעיו את הרשע: והיה אם בין חבות הרשע והפילו השפט והפחו לפניו כדי רשעתו במספר: ארבעים יפנו לא יסוף פן יסוף לחבתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיה לעיניו: לא תחכם שור בדישו: כי ישובו אחים יחדו ... יבמה יבא עליה ... והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחי חמת ולא ימחה שמו מישראל:

הנה תפארת עם בני ישראל תלויה בצדקה ומשפט כמאמרו יתברך כי ידעתינו כו' לעשות צדקה ומשפט. וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה כו'. וגם לעתיד הוא אומר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ואומר וארשתך לי בצדק ובמשפט. על כן אחרי אומרו מעשה הצדקה לגר ליתום ולא למנה בא לדבר על המשפט על היושב על המשפט:

(ג) ועל ענין הכתוב נשית לב אל אומרו בין אנשים, שיראה אלו השתי תיבות מיותרות!

(ד) אומרו ונגשו אל המשפט, כי האם היה עולה על לב יגשו השופטים לבית האנשים שיצטרך לומר ונגשו האנשים אל המשפט?

(ה) כי הראוי יאמר אל השופטים ולא אל המשפט!

(ו) אומרו ושפטום שהוא מיותר! כי מי לא ידע שלכך נגשו אל המשפט?

(ז) שאחר אומרו ושפטום ידוע הוא שיצדיקו את הצדיק וירשעו את הרשע! כי אי אפשר למזכי שטרא לבי תרי!

(ח) וכן אומרו ונקלה אחיך (ידוע הוא)! זולת מה שאמרו רבותינו ז"ל.

מה שכתבנו על פסוק כי המשפט לאלהים הוא, כי כל דין שיבא לבית דין של מטה כבר קדם עניינו בבית דין של מעלה, ועל פי דין האמת תצדק גזרתו יתברך על כל איש אשר גזר בראש השנה בכל סוגי המשפט, וכשהדין נעשה למטה כדין אז צודק עם העליון.

וזה אחשוב כיוונו רבותינו ז"ל בלשונם באומרם: דין אמת לאמתו, שהוא לאמתו שנדון כבר למעלה מראש השנה, כי מראש השנה אם ראוי ראובן שינתן לו מאה זהב בשנה ההיא אם שמעון יתחייב בדין לראובן בשנה ההיא עשרה זהב יגזור עליו הוא יתברך תשעים ממקום אחר. ואם בבא אותו הריב שבין ראובן ושמעון לבית דין ויחייבוהו עשרה זהב יצדק עם העליון. אך אם יפטרו אותו נמצא מהפך דינו יתברך ח"ו אשר ישפוט בדין האמת והצדק. והנה צריך זכות רב בל יטה הדין מהאמת בשקול דעתו או כיוצא בזה:

ואחשבה כי התורה אומרת כי כאשר הבעלי דינים והדיין מכוונים לשם שמים אין תקלה יוצאת מתחת ידם, כי אלהים נצב בעדת הדיינים ותקרב דעת הדיין אל האמת כאשר נשפט למעלה.

וזה יאמר כי יהיה ריב בין אנשים, לומר, כי יהיה ריב למטה, דע כי אין הריב רק בין אנשים, אך לא לפניו יתברך כי לפניו כבר נשפט הריב (ובזה נתיישב קושיא ג: בין אנשים, שיראה אלו השתי תיבות מיותרות!)

ואיך יבא משפטו יתברך נעשה למטה ולא יחטיא, הלא הוא כי כאשר ונגשו אל המשפט, שהבעלי דינים אינם מכוונים לנצח כי אם נגשים (בלבם וברצונם) אל המשפט האמתי שיחפצו במשפט העליון האמתי בין לחיוב בין לפטור (ובזה נתיישב קושיא ד: ונגשו אל המשפט, האם היה עולה על לב יגשו השופטים לבית האנשים שיצטרך לומר ונגשו האנשים אל המשפט? וקושיא ה: יאמר אל השופטים ולא אל המשפט!)

וגם הדיינים יכוונו לשפוט את האנשים, ולא לה' (שיפסקו הדין בלבד), כי אם, (לאמרו באופן שהאנשים יקיימוה) להביא משפטו יתברך אל הפועל, וזהו אומרו ושפטום (ובזה נתיישב קושיא ו: ושפטום מיותר! כי מי לא ידע שלכך נגשו אל המשפט?), שהוא את האנשים הנזכרים.

אז יהיו מובטחים שוהצדיקו את הצדיק הוא הצדיק בבית דין של מעלה, והרשעיו את הרשע הוא הרשע בבית דין של מעלה

(ובזה נתיישב קושיא ז': אחר אומרו ושפטום ידוע הוא שצדיקו את הצדיק וירשיעו את הרשע! כי אי אפשר למזכי שטרא לבי תרי!). וזהו ענין ה"א הידיעה שבצדיק ושברשע.

והיה אם בן הכות הרשע בבית דין טוב לו שילקה בעולם הזה מבאותו העולם. וזהו והפילו השופט והכהו לפניו כי טוב הוא לפניו של השופט של מטה משיפילוהו ויכוהו בבית דין של מעלה, פן יוסיף להכותו על אלה שהוא בעד ארבעים אלה מכה רבה על ידי בית דין של מעלה בגיהנם. כי טוב לו זה מן המכות הגדולות אשר שם לנפש כנודע.

ולא עוד אלא שמרויח פה אותה הבושה שמתבייש למעלה בבית דין העליון. ומה גם למאמר ספר הזוהר שכשגוזרין עונש על עון איש, שמכריזין עליו לפניו יתברך ובבית דין העליון כולו, וכל הנשמות שאין להם מספר, וכל פמליא של מעלה. באופן שקשה עליו הבושה והכלימה ההיא מכל משפט גיהנם.

וזה יאמר פה באומרו ונקלה כו' לומר ארבעים יכנו פה, ובזה לא יוסיף למעלה ליענש כי ינוכה בזה. פן יוסיף לו עונו להכותו על אלה מכה רבה. וגם ירויח שמה שנקלה אחיך, לעניןך הוא ולא לענין הבית דין של מעלה, כי אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה (ובזה נתיישב קושיא ח': ונקלה אחיך (ידוע הוא)! זולת מה שאמרו רז"ל)

ומפני שלפעמים אדם מתחייב בדין, על (ידו) מה שמשתיקן אותו או גוערין בו עד שמסתתמין טענותיו, על כן אמר לא תחסום שור בדישו. והוא מאמרם ז"ל, * עוד יתכן בקשר פסוק זה עם הקודם, ועם מה שאחר בפרשת הייבום.

והוא, כי הנה לא גלתה תורתנו אלינו ענין גלגול נשמות בכל התורה בפירוש כי אם פה בענין הייבום, והוא באומרו יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל, ומזה נלמד אל כל הגלגולים שלא על ידי יבום כנודע ליודעים חן.

ונבא אל הענין אמר והיה אם בן הכות הרשע כו' שראוי להכות בבית דין של

מעלה, יותר טוב הוא שילקה בעולם הזה כמו שכתבנו, כי:

[א] שם היא מכה רבה,

[ב] שנית כי פה נקלה לעניןך בלבד אך שם הוא לענין הבית דין של מעלה וכל הנשמות ופמליא של מעלה:

[ג] אמר, עוד שלישית, והוא כי אז בעולם העליון מראים לו מה שקוצץ בהעוותו ומה שפגם. ובשו ונבהל וישתומם באומרו אוי לי על שברי כי לא ידעתי כי כל הרעה הגדולה הייתי עושה בהעוותי.

וזהו אומרו לא תחסום שור בדישו שהאיש הזה היה פה כשור הדש וקוצץ התבואה לחתיכי חתיכות, ובראותו באותו העולם מה שקוצץ הוא נאלם, וזה לו קושי מכל עונשו שם. ועל כן טוב הוא לו שיקבל ענשו בעולם הזה ולא שיחסם בדישו למעלה שמראים לו מה שדש וקוצץ חלילה:

[ד] עוד רביעית, כי לפעמים כל זה איננו שוה לו עד ישוב פה בגלגול לתקן את אשר עותו.

ואם כן למה לא תענישהו פה, ולא שילך באשמתו לאותו העולם ותקראנה ארבעה אלה:

[א] שתהיה מכתו רבה מאשר יענש פה.

[ב] שנית שונקלה אחיך לעניןך ולא לענין כל העולם העליון,

[ג] שלישית שלא יראה דישו ופגם קיצוצו אשר קצץ וייחסם בדישו,

[ד] רביעית פן יצטרך להתגלגל, כי הנה כי ישבו אחים יחדו כו' יבמה יבא עליה להקים שם המת להביאו בגלגול. ומזה תדע כי גם אשר נתחייב עונש בעונו פה בעולם הזה טוב לו שיקבלנו פה משישוב להתגלגל, וכמקרה היבם גם הוא יקרנו.

והנה על ענין הייבום המשכיל בו ידום לדבר בטעמו וענינו, כי אין בו אלא חדושו שחדש הסבא כמפורש בזוהר פרשת משפטים: כי המת נשאר לו רוח מרוחו, בבטן האשה, ועל ידי אותו הרוח, על ידי היבם והיבמה, יביאו אותו פה. וזה אחשוב רמז באומרו אשת המת, כלומר כי גם אחרי מותו, אשתו תקרא, כי עוד רוחו בה.

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך: בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך: ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: ויהי בהנניח יקנך אלהיך לך מפל איביך מפניב בארץ אשר יקנך אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

א. ראוי לשים לב אל הסמיכות עם הקודם.

ב. למה צונו יתברך לעשות זכירה זו מה שלא עשה כן לכל גוי אשר עשה לנו?

ומה גם לרבותינו ז"ל האומרים שהיא מצות עשה זכור בפה אל תשכח בלב והיה די מה שמצונו למחותו באומרו והיה בהניח וכו' תמחה וכו'.

ג. אומרו אשר עשה לך. והנה למאמרם ז"ל שהיה מזנב וכורת מילותיהן של ישראל ומחרף אותם וזורקם כלפי מעלה ואומר טול לך מה שבחרת, ואם כן איפה כל מה שעשה לישראל בכף מאזנים, ואשר נתפקר כלפי מעלה מכריע את כל אשר עשה לישראל, ולמה יאמר זכור את אשר עשה לך? יותר ראוי לזכור את אשר עשה נגד כבודו יתברך!

ד. שאם הוא עשה רעה הרי החלישו יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב!

ה. אם כל כך רע בעיני ה' הוא למה יאריך לו ולא יאבדהו ברגע קטון עדי אובד? כי מה זה הכלב המת!

ו. אומרו בדרך, כי אחר עשותו הרעה מה לנו אם היה בדרך או במקום אחר?

ז. כי הלא פלשתיים הרגו מאפרים מאתים אלף איש ולא צוה יתברך לזכרם כאשר צוה על זה שלא הרג כי אם הנחשלים אחר הענני כבוד!

ח. למה לא הזכיר גם כן הפעם השנית שיצא עמלק על ישראל בסילוק אהרן כאשר שמע הכנעני יושב הנגב שהוא עמלק כמו שאמרו ז"ל שהיה גם כן בדרך?

ט. אומרו בצאתכם ממצרים, מה היה שבכל הפרשה מזכיר את ישראל בלשון יחיד ובאומרו בצאתכם ממצרים לשון רבים?

י. כי לא היה בצאתם ממצרים כי אם אחר כמה מסעות! ואם הוא על היות זמן מועט בין יציאתם לביאת עמלק מה יתן ומה יוסיף היות קרוב או רחוק?

יא. אומרו אשר קרך כו', שיורה כי מקרה היה, והלא בכוונה מכוונת בא?

יב. אומרו ויזנב בך כו', שמורה מיקל באשמת עמלק שלא פגע רק בקלי החשיבות!

יג. אומרו בך, שהיא מלה יתירה!

יד. אומרו ולא ירא אלהים, שאם חוזר אל עמלק גם כל האומות כן! ואם חוזר אל ישראל אתא לנחומינהו לנקום נקמתם והזכיר עונם!

טו. אומרו והיה בהגיה ה' כו', למה מאריך הדבר? וטוב טוב היה כי קודם כל דבר ימחו את זכר עמלק ואחרי כן יכבשו ארצות שבעה עממין!

טז. אומרו מסביב שהיא מלה יתירה!

יז. אומרו אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה, מי לא ידע שהנחלה נותן ה' לרשתה? ואם כן אומרו נחלה לרשתה מיותר הוא!

יח. אומרו תמחה את זכר עמלק כי הלא יראה הפך מאמרו יתברך בפרשת בשלח כי שם נאמר מלחמה לה' בעמלק ופה מייחס ומחייב אותה לישראל!

יט. אומרו מתחת השמים, האם היה עולה על לב שימחה אותם מעל לשמים?

כ. אומרו לא תשכח, כי הלא בכלל אומרו זכור הוא שלא ישכח!

אמנם הנה אחר אשר החמיר הוא יתברך בענין משקלות ומדות, ראה הוא יתברך כי הנה יאמר נא ישראל הנה העמסות העמים עלינו על דבר המשקלות והמדות שתהיה אבן שלמה וצדק ואיפה שלמה וצדק להקפיד אפילו על שוה פרוטה. והלא נגד עינינו פלס ומאזני משפט מעוקל ומעוות אשר עוות עמלק הרע ההוא, כי בא לקראתנו וישם את עצמו נגדנו ואת שרו ערך ה', כי שם אותו בכף מאזנים ואת אלהי

עולם ה' בכף שניה, ויכריע את עצמו ואת שרו לעומתו יתברך, וישם פיו כחרב חדה נגד ה' לדבר ולומר על המילות בזרוק אותם כלפי מעלה ואמר אליו יתברך טול לך מה שבחרת, כאילו משקל ומדה לו נגד גדולתו יתברך. ואיה איפה תועבת מאזני שקר כשל הרשע ההוא, ואיככה נוכל וראינו כי תראה ותסבול ולא תפקוד עליו! (ובזה נתיישב קושיא א. הסמיכות עם הקודם?)

ועל כן בא ויאמר זכור את אשר עשה עמלק כו'. לומר הנה שתיים רעות עשה עמלק אחד לך, ואחד לך, אשר עשה לי בדברים הרעים אשר דבר ואחד לך על אשר שלח ידו ביהודים, אך הנני שם פני על אשר לך ואומר זכור את אשר עשה לך עמלק ואניח את אשר לי עד פקדי הנוגע אליך.

וכך היא דרך ענותנותו יתברך כאשר עשה בפרעה שעזב אומרו מי ה' כו' ופקד על אומרו וגם את ישראל לא אשלה.

כן בימי ירבעם בהקטיר לעבודה זרה האריך לו ובשולחו את ידו על הנביא מיד ותיבש ידו.

כן אמר הוא יתברך זכור את אשר עשה לך כלומר כי זה אחזיק לזכור יותר מהנוגע אלי: (ובזה נתיישב קושיא ג. אשר עשה לך. והנה למאמרם ז"ל שהיה מזנב וכורת מילותיהן של ישראל ומחרף אותם וזורקם כלפי מעלה ואומר טול לך מה שבחרת, ואם כן איפה כל מה שעשה לישראל בכף מאזנים, ואשר נתפקר כלפי מעלה מכריע את כל אשר עשה לישראל, ולמה יאמר זכור את אשר עשה לך? יותר ראוי לזכור את אשר עשה נגד כבודו יתברך!)

* ושמא תאמר הלא אם לכבוד ישראל אתה חש, אנה עזבת את אשר עשו להם פלשתים שהרגו מאפרים מאתים אלף כאחד?

לזה אמר בדרך כו' לומר הנה יש שני הפרשים:

אחד כי עמלק בא בדרך רודף לקראתך, אך פלשתים עברת דרך ארצם. (ובזה נתיישב קושיא ו. בדרך, אחר עשותו הרעה מה לנו אם היה בדרך או במקום אחר?)

וקושיא ז. הלא פלשתים הרגו מאפרים מאתים אלף איש, ולא צוה יתברך לזכרם כאשר צוה על זה שלא הרג כי-אם הנחשלים אחר הענני כבוד!

ועוד טעם שני והוא כי אשר עשו פלשתים לא היה בזמן היציאה ממצרים לפי האמת ולא יצאו רק שבט אפרים לבד ועל שעברו נענשו.

אך מה שעשה לך עמלק היה בצאתכם ממצרים. וזה אמר לשון רבים שהוא לרמוז על זמן היציאה ושיצאו כל השבטים ולא בזמן שיצא אחד לבדו: (ובזה נתיישב קושיא ט. בכל הפרשה מזכיר את ישראל בלשון יחיד ובאומרו בצאתכם ממצרים לשון רבים?)

וקושיא י. כי לא היה בצאתם ממצרים כי אם אחר כמה מסעות! ואם הוא על היות זמן מועט בין יציאתם לביאת עמלק מה יתן ומה יוסיף היות קרוב או רחוק?

* ושמא תאמר אם את רעת עמלק באת לומר שנוכח, למה תאמר אשר עשו לנו בדרך בצאתנו ממצרים? ולמה לא נזכור אשר הוסיף שנית ידו בסילוק אהרן? כי גם שם להשמיד היה בלבבו בראותו סילוק ענני כבוד!

לזה אמר מה שאני עושה עיקר מהפעם הראשונה גם זה משני טעמים:

אחד כי אז בראשונה היה אשר קרך בדרך, כי רחוק ממנו היית ולא היית עובר דרך ארצו ובא לקראתך והוא אשר קרך. מה שאין כן בפעם השנית כי ראה שהיו עוברים דרך ארצו, כמאמר הכתוב וישמע הכנעני כו' כי בא ישראל דרך האתרים, שהוא בדרך שהלכו המרגלים שעלו בנגב דרך ארץ עמלק יושב בארץ הנגב, על כן נפל עליו אימת מות, אך בצאתכם ממצרים היה אשר קרך בדרך שהוא כי יצא ממקומו וילך לקראתך בדרך. (ובזה נתיישב עוד, קושיא ו. בדרך, כי אחר עשותו הרעה מה לנו אם היה בדרך או במקום אחר?)

וקושיא ח. למה לא הזכיר גם כן הפעם השנית שיצא עמלק על ישראל בסילוק אהרן כאשר שמע הכנעני יושב הנגב שהוא עמלק כמו שאמרו ז"ל שהיה גם כן בדרך? וקושיא יא. אשר קרך כו', יורה כי מקרה היה, והלא בכוונה מכוונת בא?

עוד טעם שני והוא כי בפעם הראשונה הוא כי ויזנב בך שהוא בך ממש שהוא מישראל, אך בשניה לא נגע בישראל כי אם בשפחה גויה שהיתה אתם. כמאמרם ז"ל וישב ממנו שבי ששבה מה שהיה לישראל שבי דהיינו שפחה גויה שהיה אצלם שבי: (ובזה נתיישב עוד, קושיא ח. למה לא הזכיר גם כן הפעם השנית שיצא עמלק על ישראל בסילוק אהרן כאשר שמע הכנעני יושב הנגב שהוא עמלק כמו שאמרו ז"ל שהיה גם כן בדרך? **וקושיא יב. ויזנב בך כו', מורה מיקל באשמת עמלק שלא פגע רק בקלי החשיבות!** **וקושיא יג. בך, מלה יתירה!**)

* ושוא תאמר הלא עזבת הנוגע אליך בעד הנוגע אלינו כי משלנו עשית עיקר לזכור תחלה באמור זכור את עשה לך עמלק! ומה בצע בזה אם לא פקדת מיד לא זה ולא זה! ולא עוד אלא שעדיין הדבר תלוי!

לזה אמר ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים, והוא, כי היותך עיף ויגע לא הספיקה הכנעה זו לשתיה **ירא אלהים** ועל כן לא היה אפשר למחותם עודך בלתי **ירא אלהים**.

והוא כי אי אפשר להפיל את עמלק כל עוד שימצאו דברי עונות בישראל. וזה ענין גאולתינו העתידה מגלות אדום שאי אפשר אלא על ידי תשובה, מה שאין כן בגאולות הקודמות שהיו במה שהושיבו נשים נכריות בגאולת מדי ובבל, כי בעתידה הקפיד הוא יתברך שעל כן אם זכו מעצמם בתשובה יחישנה, ואם לאו תבא בעתה על ידי חבלי משיח למען ישובו על כרחם בצר להם.

והענין, יען כי אין אומה נופלת למטה עד יפיל הוא יתברך את שרה למעלה, כמה דאמר אמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך ואת מלכי האדמה על האדמה,

והנה ידוע כי אין שרו של עשו ועמלק כיתר שרים, כי זה אי אפשר לו ליפול אם לא כשאין בישראל עונות.

והוא כי שרו של עשו הוא סמאל הוא שטן הוא יצר הרע, ועל כן כל עון אשר

חטא אשר ביד ישראל הוא מוסיף כח ואומץ בו.

ואם כן איככה נוכל לו ואיך יפול משמים ואנו מחזיקים אותו בעונותינו.

וזהו אומרו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים, ואם כן איך יפיל הוא יתברך את השר ההוא במרום ואין בכך יראת אלהים: (ובזה נתיישב קושיא ב. למה צונו יתברך לעשות זכירה זו מה שלא עשה כן לכל גוי אשר עשה לנו?

וקושיא ד. אם הוא עשה רעה הרי החלישו יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב!

וקושיא ה. אם כל כך רע בעיני ה' הוא למה יאריך לו ולא יאבדהו ברגע קטון עדי אובד? כי מה זה הכלב המת! **וקושיא יד. ולא ירא אלהים, אתא לנחומינהו לנקום נקמתם והזכיר עונם?)**

לכן והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב, בארץ שהוא מכל האויבים המסבבים את האדם שהם כל כחות הטומאה שבראתם בעונותיכם שהם המוסיפים כח בשרו של עמלק, (ובזה נתיישב קושיא טז. **מסביב מלה יתירה!**)

אז בנפול האויבים ההם באופן לא תתייחס הארץ למתנה שיש לה הפסק כי אם לירושה שאין לה הפסק, כי לא תירא תהיה הארץ אחריך לאויב כמלך בבל וכיצא כי אם ירושה שאין לה הפסק כי לא תהיה לך אשמת דבר,

וזהו אשר ה' אלהיך נותן לך שהוא נותן בדרך מתנה שיש לה הפסק, ואתה תעשה בכשרונך שתהיה נחלה לרשתה. (ובזה נתיישב קושיא יז. **אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה**, מי לא ידע שהנחלה נותן ה' לרשתה? ואם כן אומרו **נחלה לרשתה** מיותר הוא!)

אז יקל הדבר לפקוד על השר תחלה במרום שהוא על השמים שהוא על הנוגע אל ה' יתברך, ואז לא ישאר לך לעשות רק שתמחה את זכר עמלק מתחת השמים שהוא אל מלך האדמה באדמה שהוא זכר שתחת השמים. כי מה שהוא במרום שמעל לשמים כבר יהיה עשוי על ידי. (ובזה נתיישב קושיא טו. **והיה בהניח ה'**

כו', למה מאריך הדבר? וטוב טוב היה כי קודם כל דבר ימחו את זכר עמלק ואחרי כן יכבשו ארצות שבעה עממין!)

* ובזה אינו חולק על אשר אמר למעלה (פי' בשלח) **כי מחה אמהה כו' מתחת השמים**, שמורה שהוא יתברך העושה!

כי הוא שאומר הוא יתברך, כי מחה את השר בשמים על ידי **אמהה את הזכר על ידיכם מתחת השמים**: (ובזה נתיישב קושיא יח. **תמחה את זכר עמלק** הלא יראה הפך מאמרו יתברך בפרשת בשלח כי שם נאמר מלחמה לה' בעמלק ופה מייחס ומחייב אותה לישראל!

וקושיא יט. מתחת השמים, האם היה עולה על לב שימחה אותם מעל לשמים?)

ואמר אחר כך **לא תשכח** הוא כי הנה הוא יתברך מגיד מראשית אחרית, והוא, כי אחרי אומרו בפרשת בשלח **כי מחה אמהה כו'** שהוא על ידי צוותו יתברך את ישראל כשיכנסו לארץ למחות את זכר עמלק, ואחר כך אמר הוא יתברך הנה זה אמרתי לעשות על פי צווי, אבל ידעתי כי לא יתקיים בדורות אלו כאשר היה וישאר הדבר עד עת קץ.

וזהו ויאמר כי יד על כס יה מלחמה כו', לומר הנה יש מלחמה לה' בעמלק ומלחמה לישראל בעמלק, והנה על כבוד ישראל אניח מלפקוד הנוגע אלי עד פקוד הנוגע אל ישראל. והנה זה היה מספיק שאניח הנוגע אלי דור אחד או שנים, אך הנה בשמי ובכסאי נשבעתי שמלחמה לה' - מלחמה שיש לה' - בעמלק אשמרנה משתלשלת מדור דור שהוא עד סוף הדורות עד שיזכו ישראל לנקום הנוגע אליהם.

וזהו שרמזו פה ואמר **לא תשכח** לומר הלא אמרתי והיה בהניח כו' **תמחה כו'** שהוא בימי שאול, אך ידעתי כי לא יגמר אז וישאר לדורות עולם באופן שלא יספיק לומר זכור בעצם כי אם לא תשכח שהוא משך זמן שצודק בו שכחה כי רב הוא: (ובזה נתיישב קושיא כ. **לא תשכח**, הלא בכלל אומרו **זכור** הוא שלא ישכח!)

פנינים הקצרים

1. (אותיות שמותיו ית' כתובים
אצל האשה היהודית, וחסרים
אצל היפת תואר)

(פכ"א: יא-יג) יפת תאר... והבאתה אל
תוך ביתך וגלחה... ועשתה את צפרניה:
והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה
בביתך ובכתה... (טו) כי תהיין לאיש שתי
נשים האחת אהובה והאחת שנואה...
והיה הבן הבכור לשניאה.

רבותינו ז"ל... אמרו כי באיש יש יו"ד
ובאשה ה"א הוא שם י"ה השורה בין
שניהם בהיותם כשרים והזווג לשם
שמים,

אך בהתהפך, יטול הוא יתברך את שתי
אותיותיו משניהם ויהיה אש בכל אחד
מהם ותבער במ אש ה':

ובזה נבא אל הביאור, והוא, כי אומר
הוא יתברך אל הנושא יפת תואר: 'אוי לך
בני בסורי (בסור ה') ממך, כי הלא עם
שהתרת לך ביאת המלחמה ונתתי לך
דרך להתיש כח יצרך אם תעכבנה
כמדובר בארבעה דברים אשר שמת
לפניך:

א: והבאתה (להתרגל ולהתישן) כו'
ב: וגלחה כו', (ועשתה... והסירה
(להתנוול)

ג: וישבה (עם אשתך היא צרתה)
ד: ובכתה)

עם כל זה הנה שם י"ה לא יהיה שלם
אתך, כי בינך ובין השנואה לא יהיה שם
י"ה, כי ה"א הקדושה לא יהיה מצד
השנואה כי גם כי תהיה לך מפאת
האהובה,

וזהו אומרו כי תהיין בלא ה"א בסוף
תיבה ואחר כך אמר לאיש ומטיל יו"ד
באיש.

ושמא תאמר איך תסיר ה"א מהנשים
ותניח יו"ד באיש, כי השם או יהיה
בשניהם או מסתלק משניהם?

לזה אמר האחת אהובה, ולא אמר אחת,
אלא האחת, לרמוז אל ה"א שלה, של
שם י"ה, לומר, אם הטלתי יו"ד באיש,
הוא, כי לעומתו ה"א של (האחת)
אהובה, ומה שחסרתי ה"א מתהיין הוא
על דבר ה"א של (האחת) שנואה, כי ה"א
שלה שנואה היא ולא מצד הקדושה,
וזהו האחת שנואה, ולא אמר ואחת
שנואה.

ועל כן בתיבה (תהיין) שנכללו שתייהן
נעדרה ה"א על האחת (שנואה) מהן.

אך באיש לא תוסר היו"ד אחר שיש לו
עזר כנגדו בה"א של (האחת) אהובה:

ולכל יעלה על רוחך, כי אחר שנתתי
הבן הבכור לשנואה, אין זה, כי-אם,
מאהבתו אותה, כענין לאה, וירא ה' כי
שנואה לאה ויפתח את רחמה, כן בראותי
כי שנואה זו, (תטעה לומר, אשר) על כן
נתתי לה הבן בכור.

אל תאמין בשוא נתעה, כי נהפוך הוא,
כי אדרבה, היא שנואה של שם י"ה, שעל
כן אינו אומר לשנואה, אלא לשניאה,
שיש באותיות שניאה - שניא י"ה, כלומר,
שהשם י"ה שניא אותה, ומה שהוטלה
האל"ף בין אותיות השם, הוא להורות מה
שכתבנו, כי שם י"ה נפרד בינו ובינה, כי
היו"ד שבו מתחברת עם ה"א של
האהובה, ולא עם של השנואה כמדובר:

2. (החטא עושה רושם בנפשו,
ונזדכך ע"י העונש)

(פכ"א: כב כג) וכי יהיה באיש חטא
משפט מות והומת ותלית אתו על עץ. לא
תלין נבלתו על העץ... כי קללת א-להים
תלוי...

בל תחשוב שהנסקל בעונו הוא כנהרג
על ידי מלך על עברו רצונו ומצותו שהוא
להנקם מעובר רצונו, אך לא העלה
חלודה וכתם באיכות נפש העובר,

אך בעובר רצונו יתברך לא כן הוא, כי-
אם, הלא החטא נכתם בנפשו ובאיכות
עצמותו.

וזהו כי יהיה באיש חטא, שהחטא הוא
באיש עצמו,

וגם לא שיפעל במצווה יתברך חלילה,
כי שחת לו לא,

ואשר ימות, הוא ל'מה שמשפטו בו
ליתקן להסיר החטא, אשר בו ממנו היא
הטומאה, שנדבקה בנפשו על ידי עונו,
וזהו באיש משפט מות,

ואחר שמשפטו נגמר ונמחל בסקילה,
ונקה האיש מעון, והצלם א-להים שהיה על
פניו וקלקלו והשחיתו בעונו, שב ונתקן, אז
ותלית אותו על עץ, לרמוז כי שב אל עץ
החיים אחר עניונו, כי שב צלם א-להים על
פניו:

ועל כן לא תלין נבלתו על העץ והוא
מאמרם ז"ל, משל לשני אחים תאומים
וכו', שהוא ללמדנו, כי נתקן פגם צלם
א-להים, אשר שיחת זאת (כמו אחים
תאומים) לקונו יתייחס, כי כבר בצלם
א-להים שלם הוא:

3. (לא תטעה מהיצה"ר
המתלבש במצוה, לקרב
היפת תואר לה')

((פכ"א: טו) כי תהיין לאיש שתי נשים
האחת אהובה והאחת שנואה... (יח) כי
יהיה לאיש בן סורר ומורה... (כב) וכי יהיה
לאיש משפט מות והומת... (פכ"ב: א) לא
תראה את שור אחיך או את שיו נדחים
והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך.

ראוי לשים לב, אל הסמיכות... לבא אל
הענין נשים לב אל אומרו בלשון שלילה
לא תראה... את שור וכו'!

אך הנה כתבנו, כי מתחלת הפרשה עד
כה הוא ענין נמשך מחשקת היפת תואר,
כי על ידה תהיין לאיש שתי נשים האחת
אהובה העבריה והאחת שנואה בנשואיה
היא היפת תואר, וזה פריה כי יהיה לאיש
בן סורר ומורה. ויהיה כי לאיש משפט מות
והומת כי כל זה נמשך מתת איש ביפת
תואר עינו, כמדובר:

והנה, היה מקום יאמר איש, 'הלא לטובה
יחשב לי, כי הלא גויי הארץ גם הם לה' המה

כי הוא בראם, וכל הנפשות אשר חוץ מתורת ה' הנה לאבודות מאדוניהם יתברך יחשבו.

ואם כן, למה לא יחשבוני הוא יתברך לקונה נפש אבודה שהסרתי נפש אחד מהבלי נכר והבאתיה תחת כנפי השכינה?

והלא למשיב אבידה אחשב, כי הבאתי אבידתו לאדוניה הוא יתברך כי אדון הכל הוא.

ולמה יאמר 'כי אשר לא טוב עשיתי' ויפקוד עלי עון האשה הזאת וייסרני מלכת בדרך הזה עוד?

ואם חשקתי בה להנאתי, (למה לא) תצא הפסד זה בשכר אשר קניתי נפש לה'?

לזה סמך ואמר, לא תראה את שור אחיך וכו' והתעלמות וכו':

לומר, לא ימשך ממך מזה ללמוד שאם תראה את שור אחיך וכו' שתתעלם, כי תאמר, שאין חפצו יתברך בהשיב אבידה לבעלים.

וזה אומרו, לא תראה וכו' מלשון שלילה, לומר, לא תראה והתעלמות, על (יד) מה שאמרתי למעלה:

וטעם הענין, רמז בדבריו יתברך לומר, איני מצוה לך להשיב אבידה אלא במה שהיה לאחיך ואבד ממנו, אך לא מה שלא היה לאחיך, כלומר, והיפת תואר ההיא, לא (לאחיך) לה' היתה שנאבדה אחר כך ממנו שתשיבנה.

וזה משתי בחינות, אחת, כי מכרן הוא יתברך שבעים אומות מ"ה, לשבעים שרים, ולקח לעצמו את ישראל,

שנית, כמאמרם ז"ל, שבצאת הערב רב עם ישראל ממצרים, חשב משה, כי טוב הדבר להביא נפשות רבות תחת כנפי השכינה, ואמר לו הקב"ה 'אין לי חפץ בהם'.

ואתה שאמרת כי טוב הדבר, תראה כי לא טובה תבא מהם כאשר היה.

כלל הדברים, שאין זו השבת אבידה לבעלים מהבחינה שכתבנו, כי לא לה' המה ונאבדו.

וזה רמז באומרו לא תראה את שור אחיך וגו' והתעלמות, לומר לא אמרתי אלא במה שהיה לאחיך ונדח ממנו, אך לא במה שלא היה לאחיך כענין היפת תואר, כמדובר:

4. (איך סכנה בביתך יכול לגרום לשני היזק, באם ההוא אינו חייב עונש?)

(פכ"ב: ח-יב) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו: לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. לא תחרש בשור ובחמור יחדו. לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו. גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה:

אמר, הלא צויתך להטיב לגבר עמיתך ... הנני מוסיף ואומר, כי לא בלבד תעשה תועלת לבלתי חטאים, כי-אם, תסלק היזק גם כן מהחטאים בנפשותם, כי תעשה מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנפל ממנו.

הנופל, הוא העתיד ליפול בחטאו, לא יהיה על ידך כי דמים אתה שם בביתך:

ושמא תאמר, אם הוא חייב בדין ליפול ולמות, מה לי ולצרה? כי לא תעדר ממנו מיתה על כל פנים?

לזה סמך ואמר, לא תזרע כרמך כלאים, לומר הנה הכרם בעצמו טוב וכשר, וכן התבואה בעצמה טובה, ובהתחברם יודע א-להינו כי זה מזיק את זה וזה את זה, כי תקדש המלאה הזרע על ידי הכרם, וכן התבואה תזיק את תבואת הכרם, כי אל דעות ה' ויודע איך הוא.

כן הדבר הזה, כי אפשר שאין עון האיש מספיק למות בו, אם היה על גג איש זכאי, כי לא יפול ממנו,

אך בהיות על בית איש חייב, תתחבר טומאת החוטא ההוא עם טומאת האיש

החייב הבעל הבית, ותתמלא סאת הנופל ההוא עד עונו ליפול וימות, מה שאין כן על ידי זכאי:

נמצאת אתה משים דמים בביתך שהן מעט שהיה חסר למלא מדתו ליפול ולהיות דמים הושלם בהיותו ברשותך.

נמצאת, כי כמקרה כלאי הכרם יקרך, שחבורם יזיק את שניהם.

כך אתה בפני עצמך לא תצר את הנופל והוא בפני עצמו לא היה שלם בעצם עונו למות בו, ועתה בהתחברו עמך כי אתה חייב, כי אין מגלגלין חובה רק על ידי חייב, חובתך תסייע בנזקו ונוסף גם זה על אשמותיך. ומעין זה הוא לא תחרש כו' לא תלבש כו'...

אמר, הלא אמרתי לך כי יש שפירודם יפה מחבורם. דע, כי אשר חבורם בלתי יפה, אם הוא לעשות מצוה הוא, חבורם טוב. כי הלא אסרתי לך חבור צמר ופשתים יחדו, ואם הוא לקיים מצות ציצית הוא מצוה. כי גדילים תעשה לך שהוא תכלת שהוא צמר עם בגד פשתים:

5. (מחנה שכינה מלמעלה שורה אתך, וא"כ תכיר טובה לזה, לקדש מחניך)

(פכ"ג: י) כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע (יא) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה (טו) כי יי א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרריך:

אמר, הלא דברתי דופי על מדת כפויי טובה שעל כן הרחקתי את עמון ומואב, וגם קרבותי דור שלישי של מצרים על שלא תהיה כפויי טובה על האכסניא שעשו לך עם היות שמרה היתה באחרונה. והנה אמרו רבותינו ז"ל, כי מהיות איש כפויי טובה לאדם ימשך להיות כפויי טובה להקב"ה, כי הפה שאמר שלא ידע את יוסף אמר לא ידעתי את ה'. וזוהי יאמר עשה זאת איפה בני והשמר פן ואל תהיה גם לי כפויי טובה. הלא הוא כי תצא מחנה

על אויבך כי אז ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך, על כן לא תהיה לו יתברך כפוי טובה לטמא מחנך, כי-אם שתעשה לו יתברך אכסניא לפחות שלא טמא המקום שהוא יתברך בא בו להטיבך.

וזהו כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע שהוא משום הרהור כי יטמאך על ידי קרי, אל טמא מחנך, כי הלא כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא וכו' לא יבא אל תוך המחנה,

ולא בלבד טומאת קרי שהוא כח טמא השורה במקום שהבעל קרי יושב בו כי הוא לעומת קדושתו יתברך חלילה, כי-אם גם מה שאין בו כח טומאה רק טנופת שאינו כי-אם העדר כבוד שאין המקום נקי, גם מזה תשמר:

כי הלא ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך על כן יהיה מחנך קדוש וכו',

והטיל יו"ד במלת מחנך, שהוא יו"ד הרבוי והמחנה (הרי) הוא אחד!

אך רמז, כי מחנה ישראל נכלל בתוכו מחנה שכינה, על כן הטיל יו"ד לומר שהוא גם שהנראה שהוא אחד, שתיים הנה לפי האמת.

וזה יתכן כיוון מתחלה באומרו כי תצא מחנה על אויבך כי מלת מחנה מיותרת!

אך רמז לומר, כי תצא מחנה על אויבך, הוא מחנה א-להים, שתצא על אויבך, ועל כן ונשמרת מכל דבר רע כל תהיה שם שום טומאה כמדובר, כי הלא ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך שהוא בתוכיותו של מחנך:

והוא, כי מחנך ומחנהו יתברך יתאחדו ויהיו אחד. כי מחנהו יתברך יוכלל במחנך ויהיו אחד, וזהו היו"ד שבמחנך שיהיה אחד,

ויקראו שניהם יחד קדוש, כי יהיו לאחדים, אך בזאת, שלא יראה בך ערות דבר כי אז ושב מאחריך:

6. (תסמוך על עזרת ה' ולא תירא מיצרך)

(פכ"ג: טו) כי י' א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך ...

תוכל לומר 'איכבה אוכל ליצרי, אם קודם שאחטא יכול לי והחטיאני, מה גם עתה אחר שהחזיק בי?' ...

דע לך, כי הנה ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך, הוא מחנה זכיותך אשר לעמת מחנה חטאתך, כדי להצילך מן היצר הרע ולתת את אויבך הוא יצר הרע וסיעתו לפניך. כי על ידי צירוף רחמיו יתברך עם זכיותך תנצל מהיצר הרע ותוכל לו.

7. (תלמוד קל וחומר, מאיסור הסגיר עבד לאדוניו, להכיר טוב להשי"ת)

(פכ"ג: טו-יז) כי י' א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. לא תסגיר עבד אל אדניו אשר יציל אליך מעם אדניו. עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו:

לקשר הענין יאמר, הלא אמרתי כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך שעזב שמי השמים העליונים ובא להיטיב לך אל מחנך שהוא בארץ, אל תעשה באופן שתברחנו מאתך שלא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ולמען תדע רוע דרך ארץ אשר יחשב לך אם את הדבר הרע הזה תעשה, כי ראה אשר אני מצוך לאמר לא תסגיר עבד אל אדניו אשר יציל אליך כו', כי אינו דרך ארץ שבא לשתייב לו ולא תעשה:

ומזה תשא קל וחומר, ומה אם מקנת כסף עבד איש שחייב להשתעבד לרבו ובורח אליך שתטיב לו, אינו דרך ארץ להסגירו לאדוניו, אחרי בא להסתופף בצלך, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, הקב"ה אדון הכל, שאני חייב להשתעבד לו ולהיות תחת רגליו, ועזב מקומו ובא אצלי להיטיב לי להצילי ולתת אויבי לפני. שאין רוע מוסר גדול מזה שאעשה דבר להבריחו מעלי. על כן סמך אל ענין של מעלה מצות לא תסגיר:

8. (איסור ריבית לישראל, מחמת האמונה, וכן לנכרי תשיך, על חסרון האמונה)

(פכ"ג: כא) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך למען יברכך ה' א-להיך בכל משלח ידיך על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה:...

הנה אחשוב כי בפסוק זה גלה טעם באיסור הרבית, ועל פי דרכנו יצא טעם אל אשר התירו יתברך לנכרי.

והוא, כי הנה הפלגו חז"ל לומר שהמלוה ברבית כופר בה' א-להי ישראל, וביציאת מצרים,

וראוי לבקש טעם לדבר, כי לפי גזרת שכל אדם לגזומא תחשב!

אך אפשר, יען כי כל הפנה אשר כל התורה תלויה בה הלא היא ההשגחה, כי באמונת ההשגחה אשר נראתה לעיני הכל ביציאת מצרים ידעו ישראל וכל העולם כי ה' ברא כל העולמות כלם, כמפורש במקומו בס"ד, כי על כן באו נסים כוללים כל חלקי העולמות כלם. והכל עשה על אודות ישראל כמפורש בהתראות המכות. וגם נודע יציאת מצרים בהשגחה ההיא כי מאתו יתברך היתה כי על כן שידד שר ומזל כנודע:

והנה הזורע ונוטע בוטח בה' יצו את ברכתו, או נושא ונותן בבטחה בו יתברך שממכון שבתו ישיגה וישלח ברכה במעשה ידיו, ההוא יקרא יהודי מודה בה' א-להיו וביציאת מצרים, כי הכל הוכר בהשגחה.

אך, אשר יאמר, 'הנה אני הייתי מרויח בממוני אחד מעשרה, ועל כן, אם אלוה לך, תתן לי הסך ההוא', הנה זה יורה, כי ההצלחה והרויח טבעי הוא, ולא בהשגחה, או על פי המזל או שר שאינן בלתי בעלי תכלית, ויראה לו שיש קצבה לברכתם כפי מה שנהוג להרויח, ובחשבו כי מהם הוא, גם הוא קוצב על השערתו כברכתו:

אך, אשר הוא יהודי, ונזר א-להיו על ראשו, לא יאמן בשוא נתעה, כי-אם יהיה

לבבו שלם עם א-להיו, כי הוא יתברך המשגיח והמשפיע, וכאשר הוא בלתי בעל תכלית כן ברכתו משוללת קצבה, כי-אם, לפעמים מפליג בברכת המעט, ולפעמים ימנענה מהמרובה, לפי מעשה האיש ההוא:

וכאשר הוא יתברך לא יקשה לפניו עשות יש מאין, כן, אפילו בהיות התבואה בכרי, וישערוהו בסך כורים שם במקומו, ירבה יותר על מה שהיה הכרי אשר הוציא השדה, נמצא כל העודף הוא יש מאין, ועל כן נצטוינו לבקש טרם מדוד הכרי ולומר 'יהי רצון וכו' שתשלח ברכה בכרי הזה', ואם מדד, ואחר כך אמר, הרי זו תפלת שוא,

ונמזה נלמד הני"ל, אשר אילו אין הברכה (היתנה) שימצא יותר מאשר הוציא השדה, (אזי לא נצטוינו לבקש טרם מדוד הכרי, כי הרי אם כן) כך הוא המבקש רחמים קודם מדידה כמו אחר מדידה,

ואם יהרהר איש על זה, נמצא בלתי מאמין דברי חכמים, ושכל אשר אמרו שיאמר קודם מדידה וכשהתחיל למדוד הם דברי בטלה חלילה,

וכן מה שאמרו, שאם אמר אחר כך לא אמר כלום, גם אלה לא כן הוא כי הכל אחד, ובכלל הדבר הוא כופר בהשגחה ובתורה שבעל פה, ולא מישראל הוא.

כלל הדברים, כי פנת יקרת תורתנו והאמנת יציאת מצרים ששם ניכר לעיני הכל מושלו יתברך בשלשת העולמות ושודד מערכות ושרי מעלה, והיותו א-להי ישראל ביחוד, הכל תלוי באמונת ההשגחה. ואם כן איפה, הקוצב ריוח מעותיו על חבירו, הלא יגע (וימעט) באמונה הגדולה הזאת ויפיל את הכל חלילה:

וזה אחשוב גלה הוא יתברך פה באמור, לנכרי תשיך ולאחיד לא תשיך, לומר, לנכרי ההולך אחר הטבע או אחר המזל או שר, גם אתה התנהג בו לשיטתו, אך, לאחיד שהוא בעל אמונת ההשגחה כמוך, לא תשיך, וביאר הטעם, למען יברכך ה' א-להיך בכל

משלח ידיך, שהוא, כי ל'מה שה' א-להיך יברכך שלא בטבע יש מאין, כי לא תהיה הברכה שתזרע שדך ולא תלקה התבואה, כי-אם, בכל מה שתשים ידך ירבה הדבר ההוא בלי קצבה, כי-אם יש מאין:

כי אשר בטבע היה להרויח עשרה, תמצא מאה, כי כל העודף הוא יש מאין, כי, גם שאמרו, שצריך במה שתחול הברכה, עם כל זה, הברכה עצמה היא יש מאין, כאסוך שמן על ידי אלישע הנביא וככד הקמח שעל ידי אליהו ז"ל כי יש מאין היה:

והראיה כי לא על ידי מזל או שר תהיה ברכתך הלא הוא, על הארץ אשר אתה בא שמה, כלומר, כי הלא אתה, אין מזל שולט בך, כי אין מזל לישראל, וגם הארץ אין עליה שר או מזל כי-אם ה' הדורש אותה תמיד.

ואם כן, אמור מעתה, כי הכל בהשגחה מאתו יתברך.

ואם כן, אשר בנשך נתן ותרבית לקח לא יחיה בקרב ישראל שחיו על ידי יחזקאל, כי הלא החיות המת לא בטבע הוא, ולא מפאת שר או מזל, רק בהשגחה א-להית, ועל כן המכחישה לא יחיה בה:

9. (פרנסת העניים מופקד אצל העשירים)

ובמה שכתבנו על פסוק וחי אחיד עמך האמור על ענין זה, שהוא כי אחר שבנים אנחנו לה' א-להינו, איך יתכן יעשיר את זה ויעני את זה עד ככר לחם?

אך הוא, כי כאשר בכתוב איש כל נכסיו לאחד מבניו לא עשהו אלא אפוטרופוס, שאומדן דעת הוא שאינו מניח את כל יתר בניו למות ברעב, אלא ודאי שחלק כל שאר בניו נתן לזה, שיתפרנסו תחת ידו כאפוטרופוס:

ועל דרך זה, אחר שעשיר ורש בניו יתברך המה, למה יעשיר את זה ויעני את זה?

אך אין זה כי-אם, שכל חלקי העניים נתן לעשירים, יהיו כאפוטרופוס על הדלים מנכסי עצמם.

ואם כן, הנותן לדל ברבית, אחר שמשלו הוא נותן לו, למה יקח ממנו ריוח?

והלא הוא יתברך אב לכולם, ולא העשיר את זה כי-אם שיהיה כאפוטרופוס, כי גם הדל לו בן ושלו נתן ביד העשיר.

וזהו וחי אחיד עמך, שהחיים ומזון של אחיד הרש, עמך הם, מאתו יתברך,

ומי שעושה כן, חושב, שלא מן ה' הוא זה, רק מהמזל. ואינו יהודי. ובמה שאינו מאמין כי ה' נתן לו חלק אחיו, ככותב כל נכסיו לבן בין הבנים, כופר בא-להי ישראל, אשר הוא כאב להם.

וזהו, 'אם כבנים, אם כעבדים', שלא היה לו יתברך להעשיר עבד אחד ולהרעיב כל שאר עבדיו,

ועל בחינת בנים אמרו, שהוא ככופר בא-להי ישראל,

ועל בחינת עבדים אמרו שהוא ככופר ביציאת מצרים, כד"א כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים.

וע"כ לא חי כמתי יחזקאל כי הוא, חי אחיו שהיו עמו, החסיר מבעליו גם חייו לא ינתנו לו:

10. (הנפקא מינה בין איחור שילום הלואה, לבין איחור הבאת נדרי קרבן)

(פכ"ג: כב) כי תדור לה' א-להיך...

פן תאמר, אם כל כך מאס ה' בנוטל שכר (ריבית) על מי שמאחר (ההלואה) לשלמו, גם הוא יתברך לא יקפיד על מי שנודר נדרים ומאחר לשלם נדרו, כי אין להקפיד באיחור:

על כן אמר, אינו דומה לזה... כי הלא כי תדור אינך נודר לחבירך העני, כי-אם לה', שבמה שהוא ה' וגם הוא א-להיך כי אתה ושלך שלו, כי ממנו יתברך הכל, ולמה לא תתן לו מיד, את שלו.

11. (לא תדאג על חסרון הרויח ריבית, כי תרויח יותר ע"י הצדקה)

(פכ"ג: כ) לא תשיך לאחיק ... (פכ"ג: כב) כי תדור ... לא תאחר לשלמו...

הסמיכות. לומר, הלא הזהרתיך לא תשיך לאחיק כו', ושמא תאמר, אם אלוה חנם במה ארויח?

אל תחוש כי כאשר תדור ... לא תאחר לשלמו, ובזכות הצדקה שתתן מיד, תעשיר.

12. (איך נדרי מצוה כבר קיימים ונדורים ממך, מסיני)

(פכ"ג: כב) כי תדור נדר לה' ... לא תאחר לשלמו, כי דרוש ידרשנו ה' א-להיך מעמך ...

בכפל אומרו תדור נדר ואומר דרוש ידרשנו, והוא, כי אומר הוא יתברך, הנה אתה, נדור ובא אתה מהר סיני לתת צדקה, כי אחת ממצות ה' היא, באופן טוב היה שלא תדור, כי-אם תתן מה שאתה נדור מאז:

וזהו, כי תדור, כבר הוא נדר לה', מסיני, על כן לא תאחר לשלמו, כי דרוש ידרשנו ה' א-להיך מעמך, שתי דרישות, אחת, על נדר שמהר סיני, שנית, על הנדר הזה השני,

נמצא שמה שהרוחת עתה בנדרך לא היה רק חטא, על האיחור. מה שלא היה לך חטא זה על הנדר (מסיני) הקודם, על דבר האיחור, כיון שלא תעדר מהנתינה אחר ימים:

ושמא תאמר, כי בסיני לא נדרת לתת צדקה, לא כן הוא, כי הלא בסיני דברת בפניך, לקיים כל מצות התורה, כמו שכתבו ז"ל, שהדבור עצמו היה מדבר עם כל אחד מישראל, ואומר לו 'מקבלני את עליך כך וכך מצות יש בי כו', ואמר לו 'הן', באופן שכל מצוה ומצוה, אפילו דרבנן, אמרו בפיהם שהיו מקבלים

כמפורש שם, ואם כן, אין נדר גדול מזה, כי הצדקה בכלל המצות:

וזה מאמר הכתוב בדרך קל וחומר, שאומר, הנה מוצא שפתיך, אפילו לא מלבבך, כי-אם מהשפה ולחוץ, ראוי לך תשמור מן הדין, כאשר נדרת לה' א-להיך, כלומר, כי (אע"פ שלא נדרת, ורק הוצאת משפתיך, אעפ"כ) 'אשר נדרת' יאמר עליך, אחר היות לה' א-להיך, כי אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, באופן שנדר יקרא באמת, אפילו לא היה רק מוצא שפתיך בלי נדבת לב, כל שכן, כי נדבה, שהיא מהלב היא, מה שדברת בפך בסיני (היה מחלב), ולא מוצא שפתיים בלבד.

וזהו, נדבה אשר דברת בפך, והוא כי אין תואר נדבה, כי-אם מהלב, כמאמר רש"י ז"ל, שעל כן נקרא הנדיב נדיב לב לפי שהנדיבות מהלב הוא:

13. (מצות צדקה איננו בכדי לפרנס המקבל, כי ה' הוא רב להושיע, והוא רק לזכות את הנותן, והוכחה לזה ממצות שחכה)

(פכ"ד: יז) לא תטה משפט גר יתום... ואלמנה... כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ואלמנה יהיה למען יברכך יי א-להיך בכל מעשה ידך:

א: ראוי לשים לב אומרו קצירך בשדך ששתי התיבות מיותרות.

ב: ועוד אומרו למען יברכך כו' שיורה כי טוב לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס באומרו למען יברכך כו'.

אך יאמר, לא בלבד לא תטה משפט גר יתום ואלמנה, כי-אם גם תיטיב להם, כי תקצור כו' לגר ליתום כו' יהיה, וענין הכתוב הוא שאומר הוא יתברך, הלא תראה, כל מה שאני מצוך על גר יתום ואלמנה, אל יעלה על רוחך כי לתועלתם אני מצוה עליך שתרחם עליהם, כי אינך

בזה אלא טועה, כי הלא לא יחסר לי לפרנסם, בלעדיך.

אך בזה חפצתי, למען זכות אותך שאברכך בזכות מצוה זו שתעשה.

והנה לך ראייה מוחשית, והוא, כי השוכר פועל לקצור קצירו יקרה שישכח עומר בשדה, כי לא לו יהיה הזרע אשר יקצור, לשים כל מעייניו בו, שלא ישכח עומר.

אך, הקוצר קציר של עצמו בשדהו, למה שממונו חביב עליו, ישית לבו ולא ישכח.

אמר, ראה נא איך כל חפצו יתברך הוא למצא לך מקום לברכך, כי הלא, כי תקצור את קצירך של עצמך בשדך, שאין דרך אנשים לשכוח משלהם עומר שלם, כי ממונם חביב עליהם. עם כל זה אני מבשרך כי ושכחת עומר בשדה, כי ממני יצא הדבר שתשכחהו, למען תעשה מצוה שהיא לא תשוב לקחתו לגר כו' (ובזה נתיישב קושיא א: קצירך בשדך ששתי התיבות מיותרות)

ולמה יעשה לך כן שתשכחהו, ומצוה שלא תשוב לקחתו כו' הלא הוא, למען יברכך כו' כי ממציא לך זכות למען הביא ברכה עליך: ובזה נתיישב קושיא ב: למען יברכך כו' שיורה כי טוב לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס באומרו למען יברכך כו'.

14. (משפט בית דין של מטה, כבר נשפט בבית דין של מעלה, ואיך לכון למשפט שלמעלה)

(פכ"ה: א) כי יהיה ריב בין אנשים, ונגשו אל המשפט, ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע.

כתבנו על פסוק כי המשפט לא-להים הוא, כי כל דין שיבא לבית דין של מטה כבר קדם עניינו בבית דין של מעלה, ועל פי דין האמת תצדק גזרתו יתברך על כל איש אשר גזר בראש השנה בכל סוגי המשפט, וכשהדין נעשה למטה כדן, אז צודק עם העליון.

וזה אחשוב כיוונו רבותינו ז"ל בלשונם, באומרם, דן דין אמת לאמתו:

שהוא לאמתו, שנדון כבר למעלה מראש השנה, כי מראש השנה, אם ראוי ראובן שינתן לו מאה זהב בשנה ההיא, אם שמעון יתחייב בדן לראובן בשנה ההיא עשרה זהב, יגזור עליו הוא יתברך תשעים ממקום אחר. ואם בבא אותו הריב שבין ראובן ושמעון לבית דין ויחייבוהו עשרה זהב יצדק עם העליון. אך, אם יפטרו אותו, נמצא מהפך דינו יתברך ח"ו אשר ישפוט בדן האמת והצדק. והנה, צריך זכות רב, כל יטה הדין מהאמת, בשקול דעתו או כיוצא בזה:

ואחשבה, כי התורה אומרת כי כאשר הבעלי דינים והדיין מכוונים לשם שמים אין תקלה יוצאת מתחת ידם, כי א-להים נצב בעדת הדיינים, ותקרב דעת הדיין אל האמת כאשר נשפט למעלה.

וזה יאמר, כי יהיה ריב בין אנשים, לומר, כי יהיה ריב למטה, דע כי אין הריב, רק בין אנשים, אך, לא לפניו יתברך, כי לפניו כבר נשפט הריב.

ואיך יבא משפטו יתברך נעשה למטה ולא יחטיא?

הלא הוא, כי כאשר נגשו אל המשפט, שהבעלי דינים אינם מכוונים לנצח, כי-אם נגשים אל המשפט האמתי, שיחפצו במשפט העליון האמתי, בין לחיוב בין לפטור, וגם הדיינים יכוונו לשפוט את האנשים, ולא לה', כי-אם להביא משפטו יתברך אל הפועל. וזהו אומרו, ושפטום, שהוא את האנשים הנזכרים:

אז יהיו מובטחים שהצדיק את הצדיק הוא הצדיק בבית דין של מעלה, והרשע את הרשע הוא הרשע בבית דין של מעלה, וזהו ענין ה"א הידיעה שבצדיק ושבִּרשע:

15. (מהו ענין זכירה זו, למחות את עמלק? ולמה לא ביטל אותו השי"ת כמו השונאים בכל הדורות?)

(פכ"ה: יז-יט) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחרך ואתה עיף ויגע ולא ירא א-להים: והיה בהניח י-הוה א-להיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר י-הוה א-להיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

א. למה צונו יתברך לעשות זכירה זו מה שלא עשה כן לכל גוי אשר עשה לנו?

ומה גם לרז"ל האומרים שהיא מצות עשה זכור בפה אל תשכח בלב והיה די מה שמצונו למחותו באומרו והיה בהניח וכו' תמחה וכו'.

ב. שאם הוא עשה רעה הרי החלישו יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב!

ג. אם כל כך רע בעיני ה' הוא למה יאריך לו ולא יאבדהו ברגע קטון עדי אובד? כי מה זה הכלב המת!

ד. אומרו ולא ירא א-להים, שאם חוזר אל עמלק גם כל האומות כן! ואם חוזר אל ישראל אתא לנחומינהו לנקום נקמתם והזכיר עונם!

ה. אומרו מסביב שהיא מלה יתירה!

ו. שמא תאמר הלא עזבת הנוגע אליך בעד הנוגע אלינו כי משלנו עשית עיקר לזכור תחלה באמור זכור את עשה לך עמלק! ומה בצע בזה, אם לא פקדת מיד לא זה (הנוגע אליך) ולא זה (הנוגע לנו)! ולא עוד אלא שעדיין (עד הזמן הזה) הדבר תלוי!

לזה אמר ואתה עיף ויגע ולא ירא א-להים, והוא, כי היותך עיף ויגע לא הספיקה הכנעה זו לשתהיה ירא א-להים ועל כן לא היה אפשר למחותם עודך בלתי ירא א-להים.

והוא כי אי אפשר להפיל את עמלק כל עוד שימצאו דברי עונות בישראל. וזה ענין גאולתנו העתידה מגלות אדום שאי

אפשר אלא על ידי תשובה, מה שאין כן בגאולות הקודמות שהיו במה שהושיבו נשים נכריות בגאולות מדי ובבל, כי בעתידה הקפיד הוא יתברך שעל כן אם זכו מעצמם בתשובה יחישנה, ואם לאו תבא בעתה על ידי חבלי משיח למען ישובו על כרחם בצר להם.

והענין, יען כי אין אומה נופלת למטה עד יפיל הוא יתברך את שרה למעלה, כמה דאת אמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך ואת מלכי האדמה על האדמה,

והנה ידוע כי אין שרו של עשו ועמלק כיתר שרים, כי זה אי אפשר לו ליפול אם לא כשאין בישראל עונות.

והוא כי שרו של עשו הוא סמאל הוא שטן הוא יצר הרע, ועל כן כל עון אשר חטא אשר ביד ישראל הוא מוסיף כח ואומץ בו. (ובזה נתיישב קושיא ו. שמא תאמר הלא עזבת הנוגע אליך בעד הנוגע אלינו כי משלנו עשית עיקר לזכור תחלה באמור זכור את עשה לך עמלק! ומה בצע בזה, אם לא פקדת מיד לא זה (הנוגע אליך) ולא זה (הנוגע לנו)! ולא עוד אלא שעדיין (עד הזמן הזה) הדבר תלוי!) ואם כן איכנה נוכל לו ואיך יפול משמים ואנו מחזיקים אותו בעונותינו.

וזהו אומרו ואתה עיף ויגע ולא ירא א-להים, ואם כן איך יפיל הוא יתברך את השר ההוא במרום ואין בכך יראת א-להים: (ובזה נתיישב קושיא א. למה צונו יתברך לעשות זכירה זו מה שלא עשה כן לכל גוי אשר עשה לנו?)

וקושיא ב. אם הוא עשה רעה הרי החלישו יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב! וקושיא ג. אם כל כך רע בעיני ה' הוא למה יאריך לו ולא יאבדהו ברגע קטון עדי אובד? כי מה זה הכלב המת!

וקושיא ד. ולא ירא א-להים, אתא לנחומינהו לנקום נקמתם והזכיר עונם?)

לכן והיה בהניח ה' א-להיך לך מכל אויביך מסביב, בארץ שהוא מכל האויבים המסבבים את האדם שהם כל כחות הטומאה שבראתם בעונותיכם שהם המוסיפים כח בשרו של עמלק, (ובזה נתיישב קושיא ה. מסביב מלה יתירה!)

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' שבת ה' דנחמתא

(פי' הפסוקים משולב מסי' שימה בפיחם)

נד (א) ר' נחמיה - רנני בשמחה ירושלים. אף, שער עתה ישתב שוממה בלי בניך כאשר עקרה אשר לא ילדה בנים וירשבת ירקנית. הנה עתה - בעת גאולתך - יש לך לשמחה, פצחתי - פתחי פיה להשמיע רנה, ונחמתי בקול גדול, אף ירושלים אשר לא ילדה - שלא עברו עליך חבלי לידה, משום שלא ילדת, ונשאת ללא בנים. פי' ר' נחמיה בני שוממה מבני בנותיה - כי אף שהיית כל הזמן שוממה, עכשיו יתקבצו אליך כל בניך. ואילו בת אדום - מחריבתך - שהיית עד עתה בעולה מיושבת בבניה, עכשיו שוממה, אפרה ה'.

(ד) אף תיראי - ירושלים - שיהיה צאתך מגלות זו כצאתך מהגלויות הקודמות אשר בהם אף לאחר שנגאלת עוד מצאוך צרות רבות אחר כך, פי' בגאולתך זו, לאחר שתגאלי, לא תבוישי עוד שוב עד לעולם להיות משועבדת אצל האומות. ואף תבוישי מעתה להרים ראשך ולהראות את גדולתך מחשש שמא תגלי ותפלי שוב, פי' מעתה לא תבוישי - לא תעבור עליך עוד חרפת הגלות. רק שמחה ושלחה תדעי ולא תזכרי עוד את ימי רעתך, פי' מרוב הטובה שתסובב אותך אז, את כל הבשלות שהיית מנת חלקך בנעורייך [נעורייך] בעבר בעברך בגלות, תשפתי כי לא יהיה לך יותר בושות כזו שתזכיר לך את בושותך הראשונה. וקצת אפ' תבוישי - הבושה שהיית בודדה וגולה בין העמים בלא מלך בראשך, כאשר בלא בעלה, לא תזכרי עוד לכשתשבי בשלום בירושלים ומלך משיח ה' בראשך.

(ה) ומעתה אין לך לדאוג עוד על חירותך, פי' בנעורייך - שהרי אדונך שהוא עתה עשיריך - המגדל ומרומם אותך בגאולתך, הלא ה' צבאות נקרא שמו, בעבור שהוא המושל על כל הצבאות העליונים והתחתונים ואין מפריע בעדו. ונחמתי שהוא קדוש ישראל ותוסטו, הן אלהי כל הארץ יקרא, בעבור שהוא מושל בכל הארץ ועל כל העמים. ואם כן היי סמוכה ובטוחה על ה' גואלך, שאין מי שמונע בעדו מלגאלך גאולה שלימה שתתקיים בתמידות.

(ו) פי' באשה עזובה - שבעלה עזבה והיא יושבת בודדה, ונעזיבת ריח - והיא עצובה מכך, ועתה קורא לה בעלה לשוב אליו, כן קראת ה' - קרא לך ה' שתשובי אליו. ואשת נעורייך - וכמו אשת נעוריו של אדם, שגם פי' [אם] תפאם בעיני בעלה, הרי מחמת חביבותה הרבה לבסוף יחזירנה, כן אפר אלהיך כי חביבה את בעיני מאד ורצה הוא בך, ועוד ישוב ברחמים גדולים לגאלך גאולת עולם.

(ז) הנה אף על פי שארכו ימי הגלות, ברגע קטן - כמו רגע אחד קטן יתשובו כל הימים אשר נעזבת בגלות, ויברחמים גדלים אפ' ברגע - ברחמים גדולים שיתמידו לאורך ימים רבים. כלומר, מאריכות ימי הטובה ומריבותיה, לא יחשבו

כל ימי הרעה אלא כרגע מול ימי הטובה:
(ח) בנעורייך [במעט] קצת שקצתתי עליך הקשתותי פני כמו רגע מן, ויבדדתי שיתקיים עד עולם, ורחמתיך - כלומר: כל הקצת וההסתר פנים, כרגע יחשב מול הרחמים הנצחיים שארחם עליך, כך אפר נחמתי ה'.

(ט) פי' נח - כשבויעתי האיתנה שנשבעתי על מי המבול שהיו בימי נח, עומדת הבטחה זאת לי לגאלכם. ומפרש ה' דבריו: שבויעתי אפר נשבעתי לניצולי המבול מנבך - לכל יעברון מי המבול ששטפו את העולם בימי נח עוד - שוב על הארץ, כן - כתוקפה של שבויעה זו נשבעתי עתה, מקצת נשבעתי ויבדדתי עוד נח. כלומר, אחר שתגאלי יהא בעיניך הגלות, כמי המבול שאינם חוזרים לעד: (י) חזק ואיתן החסד שנשבעתי לעשות לך, ירושלים, עד פי' גם אם יארע שיהיה יבושי [יסורין] ממקומם, והנבוכות תבוישנה [ינטון] ליפול, מחמת רעש גדול שיבוא בעולם, אך תבדדי אשר נשבעתי לך, ואתה לא יבושי - לא יסור ממך, וקצת יפלו - אשר כרתי לך שתשבי בשלום, לא תבויש - לא תטה ממך לעולם, אפר ברגעתי ה'.

רני עקרה לא ילדה כו': (א) ראוי להעיר כי הלא מקרא מלא הנביא דבר, כי חלה גם ילדה ציון את בניה!

(ב) וגם נראה בחוש שילדה!
(ג) ועוד שהל"ל כי רבים בני עקרה מבני יולדה, ולא בני שוממה מבני בעולה!

(ד) ועוד, שאם היא עקרה, ידוע שלא ילדה! ואם היא שמה, שקוראה עקרה, הוא בבחינת מה שלא ילדה (כמו שמקשים רז"ל ומתרגמים "לא ילדה בנים לגיהנם"). בברכות י', למה אמר לשון דחוק, ונזקק לתקנו?

(ה) ועוד, שאומרו פצחי רנה כו' בכלל אומרו רני עקרה לא ילדה הוא!

(ו) ועוד, כי הל"ל ראשונה לא חלה ואח"כ לא ילדה!

(ז) ועוד שהל"ל לא ילדת לא חלת!

אך יאמר: כמשל אשה שהייתה עקרה כעשר שנים או יותר, ואחרי כן ילדה בנים רבים ומהם מתו ומהם נשבו, ותשאר האשה בדיד מילידה ומאשה, על כן אמרה במור נפשה: אויה לי כי הייתי עקרה ולא ילדתי כל העשר שנים, כי אולי היו לי בנים פי' שנים מאשר היו עתה, והיה באלו ובהם כדי למות ולחיות ולשבות ולהשאר. לימים נפקדו בניה ובאו לה בהשקט ובשלחה ברב כל,

ויאמרו לה: רנני נא על שלא ילדת בימי עקרוניתך, כי הלא הרווחת שחבלי יולדה לא באו לך בימים ההם, כי דאגתך על העדרם איננה, כי הלא נקבצו באו לך שלמים וכן רבים.

כמשל הזה קרה לירושלים, שמראשה העליון הוא ירושלים של מעלה, מוצא נפשות ישראל, כי הלא בהיות כל שורשי האומות נולדים ומתרגמים עד בלי די, הקני וקניזי פתרוסים וכסלוחים וכאלה אין מספר לגדודם ומלכיהם, לפני מלך, מלך לבני ישראל, נתייחסה מקור נפשות ישראל, לעקרה (ובזה נתיישב קושיא א: לא ילדה: הלא מקרא מלא הנביא דבר, כי חלה גם ילדה ציון את בניה!

וקושיא ב: וגם נראה בחוש שילדה!
וקושיא ד: אם היא עקרה, ידוע שלא ילדה! ואם היא שמה, שקוראה עקרה, הוא בבחינת מה שלא ילדה (כמו שמקשים רז"ל ומתרגמים "לא ילדה בנים לגיהנם"). בברכות י', למה אמר לשון דחוק, ונזקק לתקנו? עד החילו מאברהם.

ואחרי כן לאט עד בא יצחק למאת שנה של אביו ותשעים של אמו וההיקש ביצחק, ואח"כ שנתברך מקור ישראל וירבו מאד גרם העון, ומהם הרגו ומהם גלו ותשאר ירושלים בדי,

על כן היתה יכולה להתלונן ולומר: אוי לי על העקרות הקודם, אולי אם הייתי רבת בנים בתכלית, גם שרבו ללכת בגלות הלא ישאירו עוללות ויהיו עמי, ולא אשבה משוממת בשממת הגלות!

על כן אומר לה הוא ית': רני עקרה על עקרוניתך הקודם.

וזה אומרו שלא לנוכח, להורות על מה שאינו בעין כעת, שהוא על זמן הקודם (ובזה נתיישב קושיא ז: הל"ל לא ילדת לא חלת!)

ושמא תאמרי, הלא אין רנה רק מחמת שמחה, ואני, הן אמת שתאמר, שבין כך ובין כך לא חסרתי בנים, אך אין זה טעם מספיק, ואינו שוה בנוק העדר רבוי בנים, ונחמה בצד מה, אפשר תהיה, אך לא שמחה שתמשך ממנה רנה.

לזה אמר, פצחי רנה וצחלי ראוי לך תפתחי ברגה מחמת שמחה, ולא שמחה לבדה רק גם צחלה, והטעם כי הלא ע"י שלא ילדה, לא חלה, והוא, כי אלו ילדה בימים ההם היו באים בוהמת נחש רב, והיית חולה עליהם (ובזה נתיישב קושיא ו: הל"ל ראשונה לא חלה ואח"כ לא ילדה!), שלא היה נשאר מהם שורש וענף (ובזה נתיישב קושיא ה: פצחי רנה כו' בכלל

אומרו **רני עקרה לא ילדה הוא!**, כי לא נשארו רק מאשר באו בענין התכת הזוהמא, ככתוב אצלנו במקומו שהוא מאברהם והלאה, וע"י היות אברהם בן מאה ושרה בת תשעים, כמבואר אצלנו יפה במקומו שהיה להתיך הזוהמא, והראיה, מזמן שוממותיך.

כי הלא **רבים בני שוממה** שנולדו לך משנשמת, יותר **מבני בעולה** היא עמלק, שנשארה (עיר) צור חייבת במלכותה.

והוא, כי אז יספו כלם. ואין זה אלא, להיותם מצד הזוהמא, ועל כן יכלו עמה, מה שאין כן, את.

ואם כן מזה תוציא, כי מה שהיה, טוב לך במה שהיית עקרה, בזמן שהיית הזוהמא פרוצה בעולם בדורות הקרובים לחטאו של אדם, כי אלו היו בניך יוצאים מאו, היו אובדים, ומעט היו הנשארים לך עתה,

וזהו כי **רבים בני שוממה מבני בעולה** (ובזה נתיישב קושיא ג: הל"ל כי רבים בני עקרה מבני יולדה, ולא בני שוממה **מבני בעולה**!)

ומפני שכל זה הוא קודם החרבן, והיא בשורה על סוף הגלות האחרון, על כן אמר הלא אמרו ה' ואין בו ספק! וזהו אמר ה'!

אל תראי כי לא תבושי כו'. אחרי הפליגו רבכוי העם שימלאו את כל הארץ, אמר הלא תראי מעתה פן יקרה כאשר בתחלה שמלאו את הארץ בגילולים, ויהיה לירושלם לבושת כי יבושו מאלים אשר יחמדו (ישע"י א', פ' יבשו מַאֲלִים) (אילן אֵלֶּה) אֲשֶׁר חָמְדָתָם (לעבוד תחתיהם עבודת כוכבים), כאשר בושו בימי עלומיך, ומוזה ימשך שתחפרו מאלמנות סילוק שכינה, כאשר חרפה שברה לך זה פעמים, בשני החרבנות שהייתה כאלמנה,

הנני מבטיחך מזה ומוזה כי אל תראי, כי לא תבושי ממעשים רעים שיהיו בך כאשר בימי נעוריך, ואל תכלמי מעתה כי לא תחפירי לעיני הגוים על החרבן, כי הנה כ"כ יהיו עמך תמיד צדיקים, כי בושת עלומיך שהיית עובדת ע"א וכיוצא תשכחי, וגם לא תחפירי כי חרפת אלמנותיך הם שתי אלמנותיך בשתי החרבנות, שהיית כאלמנה זה פעמים לא תזכרי עוד.

והטעם הוא על מה שאמרתי כי לא תבושי הוא, כי הנה בועליך עושיך, שהוא, כי הוא ית' המשיפיע בך, כבועל את כלתו, הוא עושיך בריה חדשה, מסולקת זוהמת נחש המחטיאה, באופן שבניך לא ישובו עוד לכסלה ולא תבושי,

והראיה כי הנה ה' צבאות שהוא אדון על כל צבאות של מעלה, באופן שהיה יכול לגאלך ע"י מלאך אחד מצבאותיו, ולא רצה, כי-אם: וגואלך קדוש ישראל בעצמו.

אך אין זה, רק ל'מה שאתה קדוש דומה אליו ית', כי ע"כ נקרא קדוש ישראל אז, על בחינת היותך מסולק זוהמא, שע"י כן יגאלך, לקדש אותך, לעשותך בריה חדשה, דומה אליו ית'.

ומה שאמרתי, וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, הלא הוא כי אלקי כל הארץ יקרא, כי האלמנות הוא, עזוב אותך והסתלק למעלה.

אך, הנני מבטיחך כי, אין צריל לומר שלא אסתלק למעלה, כי-אם, שאף אלקי כל הארץ דרך כלל יקרא, אפי' בחוץ לארץ, כי קדושתו תתפשט בכל, ומה גם עתה, שלא אסתלק מירושלים.

והנה כל זה הוא, בהנחה שהיית אלמנה, כאומרי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, וכל שכן, כי לא היית מעולם אלמנה, כי-אם **כאשה** שהלך בעלה לעיר אחרת, ועזבה עציבת רוח, אך, נשואה תקרא, כי ליום הכסה יבא ביתו.

וזהו כי **כאשה עזובה ועציבת רוח קראך** ה', כלומר אך לא גדר אלמנות חלילה.

* ושמא תאמרי: כי הן אמת, שלא היית אלמנה, כ"א נשואה, אך, היית מאוסה מבעליך כי בך געלה נפשו, שהוא קשה מאלמנות!

הנה, גם זה אי אפשר, כי הנה, ואשת נעורים כי תמאס אמר אלקיך, כלומר, אם אשת נעורים היית לי, לא יתכן (כי תמאס) כי הלא אמר אלקיך, כי הלא אמר שהוא אלקיך, כאומרו למעלה: ואלקיך יריב עמו, וכן: אומר לציון מלך אלקיך. אלו היית מאוסה אליו, לא היה מכנה אלקותו עליך.

ושיעור הכתוב, ואם אשת נעורים כי תמאס, את, אי אפשר, כי הלא אמר אלקיך, שאם היה שמאסך, לא היה אומר שהוא אלקיך:

ואשר אמרתי **כאשה עזובה כו' קראך ה'**, לא עזובה זמן רב, כי הלא, ברגע קטן עזבתך בלבד, והוא ברגע השליטו ית' את האויבים בבית המקדש, כמאמר רז"ל במדרש איכה רבתי, שאמר הקדוש ברוך הוא, אם איני מסתלק, אין האויבים נכנסים כו'.

ואז באותו רגע התחזקו ויבאו, כד"א **פתאום נמשו אוהלי רגע יריעותי**, ומיד חזרה שכינה עמהם, כי גלו לבבל, שכינה עמהם. הרי כי לא היו, רק **כאשה עזובה**, וכמו רגע בלבד.

וגם אשר אמרתי: לא היית מאוסה, הלא תראה כי כן, במה שברחמים גדולים אקבצך לבנות בית שני על ידי עזרא הסופר. וכן בגלות מדי הנקרא הסתר פנים, כמו"ל מנין לאסתר מן התורה שנ' ואנכי הסתר אסתיר פני כו', גם אז בשצף קצף היה מה שהסתיר פני רגע ממך, והוא מאמר רשב"י, הם לא עשו אלא לפנים, כך הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהם אלא לפנים, שהוא שצף קצף, ואח"כ בחסד שבראתי בו את העולם, רחמתיך, כי הלא בקש להשמיד את כל היהודים, ואם אין ישראל סבא אין עולם,

וזה אומרו כי מי נח זאת לי, לומר, דעו: כי קיימי אתכם, הוא לי, כימי נח, כאשר נשבעתי מעבור מי נח עוד כו' שהוא לבל יתבטל העולם, כן נשבעתי מקצוץ עליך ומוגער בך, בל יתבטל העולם, שהוא כענין ובחסד עולם וכו', שהוא בעבור חסד של עולם שבו בראתיו, ואם אין את, אין עולם.

* ושמא תאמר, למה יחסתי הדבר אל החסד ולא אל זכות האבות שנדרת להם?

הלא הוא, כי זכות אבות אינו מתמיד לעולם, ומה גם לרז"ל שאמרו שתמה זכות בימי ירמיה לדעת המאחרו יותר.

וזהו כי ההרים הם האבות הנה ימושו שיתום זכותם, והגבעות הם אמהות תמונה זכותם, אך חסדי מאתך לא ימושו, בתורת, חסד, כלומר, ועל כן ייחסתי הדבר אל חסדי שהוא חסד עולם. וכן ברית שלומי שנשבעתי מקצוץ עליך ומוגער בך, כי-אם, שיהיה לי שלום עמך, לא תמוט. לא שאני מקוה תגמול, ממך, כי-אם ל'מה שאני מרחמך, וזהו: אמר מרחמך ה'.

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק אור המאיר מרבח"ק ר' זאב וואלף מוויטאמיר

ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, והיה בשבתך חוץ וכו' וכסית את צאתך, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך וכו', והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר, ושב מאחריך...

... המגיד ע"ה זללה"ה ביאר משנת, הרחק משכן רע.

ודקדק, מהראוי לכתוב התרחק משכן רע, שקאי על האדם שיתרחק את עצמו, והרחק, משמע פועל יוצא, כאשר דקדק בזה במדרש שמואל!

ופירש, הרחק משכן, ממי ששוכן אצלך, הוא הקדוש ברוך הוא השוכן בתוך אבריו של אדם, מראש ועד עקב, הרחק בשבילו, רע, ממלא קומתך, לבלתי יאחז שום כיעור וטינוף ודבר מגונה,

ואזי תגרום שישתלק מעליך חס ושלים, למשל, אדם שרוצה להזמין אצלו מלך בשר ודם בתוך ביתו, כמה טרח ומשתדל בכל התאמצות לפנות ביתו ומחנתו, הרחק מן המחנה כמלא עינו, מן הכיעור והדומה וריח רע, וכ"ש וק"ו בן ק"ו מהראוי להיות שיטח האדם את לבו מתאות הבהמיות ומחשבות זרות, בכדי שישרה הקדוש ברוך הוא בתוך לבו ורמ"ח איבריו, וכל פרטי מעשיו יעשה לשמו הגדול, לבלתי יפרוד ויסתלק ממנו,

ואני אומר שלזה כיוונו חז"ל במאמרם, יכוין האדם את לבו כנגד בית קדשי קדשים, כלומר, יכוין וישוה את לבו, כאלו הוא בית קדשי קדשים, שאינו רשאי לבוא לשם שום זרות, ומקדש ה' המה בני ישראל כדרשת רז"ל, הובא באלשיך, ושנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר וכו', שכן מהראוי שישוה האדם את לבו, כאלו הוא בית קדשי קדשים, ומה מאוד צריך לנקות אותו בתכלית הויכוח, ומחשבות חוץ וכל דבר כיעור.

והנה הכתוב אומר, ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, והיה בשבתך חוץ וכו' וכסית את צאתך, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך וכו', והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר, ושב מאחריך.

ועתה איך לא יפחד ויירא האדם, בראותו כמה הזהירה התורה להיות טהור וקדוש, ולא יראה באדם שום ערות דבר אפילו מחוץ לו, ובפרט בקרבו, בבחינת קומתו, ראוי להרבות יותר ולכפול שמיירתו, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך, היינו בכל מלא קומתך ורמ"ח איברך, כאשר דרש בזה, מחנך, דא שייפא גופא וכו' ע"ש.

ואם כן צריך האדם להיות בתכלית הויכוח, לטהר כל חושיו ותנועות איבריו, ואז שורה אלהות בכל קומתו,

וכל אשר בו מום לא יקרב, אין לו התקרבות אליו יתברך, והוא שב מאחוריו ואינו שוכן אצלו...

ספה"ק שם משמואל מרבח"ק ר' שמואל בארנשטיין מסכאטשאוו

זכור תר"ע: ... לפרש חטא שאול המלך. דהנה כתיב ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ופירש"י, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים שעשו עפ"י הדיבור של שכינה.

ויש לפרש הטעם, שמאחר שישראל עדיין לא היו בשלימות, שהרי עוד לא קיבלו התורה ולא באו לארץ, ולאחר מחיית עמלק צריך להיות הכל בשלימות, השם שלם והכסא שלם, וכמו שאין ליטול הקליפה מהפרי טרם נתבשל כל צרכו, כן נמי נצטוו שלא למחות עדיין זכר עמלק לגמרי, רק כאשר יניח ה' וגו' אחר ביאתו לארץ והעמידו עליהם מלך שאז היו מוכנים לתקון הכללי, כן הבנתי ממדרש ריש פ' משפטים.

והנה שאול המלך בעדקתו וענותנותו היתירה לא מצא א"ע כלי מוכן לתקון הכללי, ובודאי מצא בעצמו חסרונות למכביר כדרך הצדיקים הגדולים, וכידוע

ממעשה דרב סעדיה גאון על קוצר עבודה.

וע"כ שפט שבודאי השי"ת הצופה ומביט ויודע סתרי לבב האדם לא צוה רק על מלחמה פשוטה כמ"ש מלחמה לה' בעמלק מדר דר, שע"כ הפירוש שלא ימחה שמו בפעם אחת, כי שוב לא תשאיר מלחמה לדור אחר,

וע"כ חשב שגם לשמואל לא נאמר בנבואה רק לך והכית את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו, (וחשב שאול אשר) מכאן ואילך: והמתה מאיש ועד אשה, הם דברי שמואל בעצמו (וחשב שאול) שדייק (שמואל) מלשון והחרמתם את כל אשר לו, כמ"ש באלשיך עפ"י דרכו, כי האדם יראה לעינים ושמואל מחזיקו לצדיק גמור, וע"כ הגיעה העת למחות שמו לגמרי,

אבל השי"ת יודע נקודת לבבו בודאי לא צוה כן, כמו שאין נכון ליטול הקליפה מהפרי קודם שנתבשל וכנ"ל.

או יש לומר בפשיטות שאפילו היה הציווי למחות שמו של עמלק לגמרי, היינו בכלל ציווי זה (שהוא בתנאי) שיהיה גם כן כלי מוכשר לזה, ומאחר שאדם הוא בעל בחירה ובבחירתו עדיין לא הגיע למדה זו,

שוב אין עליו החיוב,

ואפשר שאינו רשאי למחות שמו לגמרי כנ"ל.

וזה שהוכיחו שמואל אחר כך אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, שזה המאמר מראה בעליל כדברינו, שחטא שאול היה שהחזיק עצמו לקטן. אבל שמואל הוכיחו על זה...

כי לו יהיה שאתה מצד עצמך אינך ראוי, אבל מכל מקום הלא ראש שבטי ישראל אתה וימשחך ה' למלך על ישראל, ואם כן מה שאתה עושה מתיחס לכלל ישראל, ועל עצמך אתה רשאי לומר שאינך ראוי, אבל לא על כלל ישראל,

* קיצורי * ביאורי * ליקוטי * האלשיך הק' פרקי אבות ב'

רַבִּין גַּמְלִיאֵל בְּנֵי שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה
הַנָּשִׂיא אָמַר, יִפָּה תִלְמוּד תּוֹרָה עִם
דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת
עוֹן. וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּה מְלָאכָה,
סוֹפָה בְּטִלָּה וְגוֹרָרֶת עוֹן.

וראו לשיטת לב.

א. אומרו יפה תלמוד תורה, שיוורה כי
אינו אלא יופי בעלמא אך לא שיוכרח,
ולא כן הוא כי זה בלא זה אינו שהתלמוד
כלל גדול הוא כנודע!

ב. למה עשה עיקר מהדרך ארץ ואמר
שיפה התלמוד תורה עמו? ונהפוך הוא,
והראוי יאמר יפה דרך ארץ עם תלמוד
תורה!

ג. מהו הדרך ארץ שאמר? אם הוא
מלאכה כפירוש הרמב"ם ז"ל למה עוד
מעט משנה את שמה וקורא אותה
מלאכה באומרו וכל תורה שאין עמה
מלאכה? ואם אומרו דרך ארץ הוא טוב
המדות, איך יאמר שיגיעת שניהם וכו'? כי
אין בו לא עמל ולא יגיעה!

ד. אומרו משכחת עון, כי מי הוא
השוכח העון? אם הוא בית דין של מעלה
הלא אין שכחה לפניו יתברך! ומה גם כי
מה בצע בשכחה? אם עון עצמו אינו
נמחק! ואם הוא שהאדם ישכח עונו אשר
העוה, טוב טוב היה שיזכרהו, כמאמר
דוד וחטאתי נגדי תמיד!

ה. אומרו וכל תורה שאין עמה מלאכה
וכו', שהראוי יאמר וכל מלאכה שאין
עמה תורה! מה עניינה שהוא מקביל אל
הקודם, ואחרי כן יאמר גיזרה על תורה
שאין עמה מלאכה וכו'?

ו. מה הוא העון שגוררת התורה שאין
עמה מלאכה!

אמנם הנה אין ספק כי לשון יגיעה
האמור בתורה עם דרך ארץ, יורה כי דרך
ארץ האמור פה הוא מלאכה כדעת
הרמב"ם ז"ל. אך עדיין צריכין אנו לתת
טוב טעם אל שנותו את טעמו מדרך ארץ
למלאכה.

וטרם נבאר הענין נזכירה מאמרנו
בביאור משלי בתת טוב טעם למאמרם
ז"ל האומרים על התורה למה נקרא שמה
תושיה? שמתשת כחו של אדם!

ז. כי הלא כמו זר נחשב בעיני ההמון
למה בלא עמל ובלא יגיעת בשר תתיש
כחו?

אך הוא, כי רוחו וגויתו של אדם נגדיים
המה וכשזה נופל זה קם, כמקרה יעקב
ועשו כי זה מצד הקדושה וזה מהפכה.
ועל כן בעסוק איש בתענוגי בני אדם
ויתרחק מן התורה אז גופו ישמן ונפשו
עליו תאבל. אך בעסוק בתורה הן הוא
מושג נפשו כי חלק משורשה היא, ואז
משמן בשרו ירזה כי שכנגדו הוקם על:

והוא מאמרנו על מקרא שכתוב אל
ילוזו מעיניך נצור תושיה ומזומה ויהיו חיים
לנפשך. שהוא אל ילזו דברי התורה
מענייך, ואל תקוץ על שמתישין כחך
והיותך תמיד במזומה ומחשבה בעיוניה כי
עמל הוא. כי אם נצור ואהב תושיה
ומזומה, כי הלא מה שמתישין כחך אמרין
אינו לנפש, כי אדרבה ויהיו חיים לנפשך.
כי החומר הוא שניתש על ידי היות דברי
התורה חיים לנפש. הנה כי היצר הרע
הוא מצד החומר וניתש בהתשתו:

וזה"ל מְשָׁלִי פֶּגֶז: בְּנֵי אֵל יִלְזוּ
מִעֵינֶיךָ נִצֹּר תְּשִׁיָּה וּמִזֻּמָּה: וְיִהְיוּ
חַיִּים לְנַפְשְׁךָ וְחֵן לְגִרְתְּךָ:

שלושת חלקי התורה הן כלי אומנות
העולמות, להריק שפע על הארץ מתחת,
בחכמה, ובתבונה, ובדעת, התורה אשר
אתה עמל בהן, אך בזאת שאל ילזו
מענייך רק כל מעייניך תהיינה בה בג'
חלקים אלה... אל ילזו מעיניך ג' הדברים
חכמה, ותבונה, ודעת התורה, ותהיה
בטוח השגת כל האושר שאמרת לך, כי

ע"י כן לא יגרום החטא בשמרך עיניך בל
ילוזו ממנה, ואל יתחמץ לבבך לומר, מי
יעצור כח לעשות כדבר הזה, שלא ילזו
מענייך רק בתורה אהיה עמל תמיד, והלא
היא מתשת כחו של אדם, שנית, כי
המתמיד בעמלה צריך לא יסיח מחשבתו
ועיונו מחשוב מחשבות תמיד בעניניה,
ורוב מזימות יחלישו כח האדם כנודע,
עכ"א על שתיהם נצור תושיה ומזומה
וכו':

ולבוא אל הביאור נשית לב לתת טוב
טעם אל מז"ל, למה נקראת שמה תושיה
שמתשת כחו של אדם, למה תתישנו
מכל מלאכת עבודה, כי אם אמרנו על
לאות השכל הקשה מלאות עבודת
החומר לא יתכן, כי אם כן איפוא, למה
ייחדו הדבר אל התורה אלקית מלכל יתר
חכמות:

אמנם טעם הדבר אחשוב על דבר כי
הגוף והנפש הנה הנם ב' הפכים נגדיים זה
מזה עד אין קץ, וכל א' מהן כל יעשו וכל
חפץ לשעבד את שכנגדו תחת ממשלתו,
וכשזה נופל זה קם, והנה בהמשך האדם
אחר תאוות חומרו, הלא יגבר כח חומרו
אך נפשו עליו תאבל ותתעצב כי יחלש
כחה, אמנם העוסק תמיד בתורת ה' אשר
הנפש קרובה אליה, הלא נפשו תשמח
ותעלוז ומאד נעלה, אך בשרו עליו יכאב
ויחלשו חושיו ואבריו בהתקוממות
אויבו, ע"כ בקרוב איש לדבר ולומר איכה
אשא עול התורה שלא ילזו מעיני, והלא:

(א) מתשת כוחי היא,

ב: כי לעומק דקדוקיה וחידידיה ולבלתי
שכוח אצטרך לחשוב מחשבות יומם
ולילה לא אשקוט, ורוב מזימות מטרידות
ומחריבות את הגוף,

הלא נאמר לו אי לך פתי, האם לא טוב
לך כי תעסוק בתורת ה' ותמאס יגיעך
ותשות חומרך, אחר שכל תשות החומר
הלא הוא חוזק וחיים לנפש, ומה יעשה
אדם ויחיה ימות, והן אלה דברי שלמה
נצור תושיה שמתשת כחך, ומזומה
שתהיה לך מזומה ומחשבה מתמדת, כי
אם יחלישו הוא החומר אך ויהיו חיים

לנפשך כמדובר, ובחרת בחיים לנפשך ולא תקוץ בלאות הגוף, ומה גם עתה שגם החומר לא יהיה משולל מכל טוב, כי גם הוא יציל מכל צרות המתרגשות, כי זולת אושר הנפש גם ה' יתן חן לגרגרותיך, הוא הגרגרת שמשם הדבור יוצא, יהיה לחן בעיניו ית' להיות אזניו קשובות לקול גרגרותיך, בכל קוראך אליו להצילך מכל צרה, כי שלשת חלקי התורה חכמה ותבונה ודעת אשר תעמול בהם, יהיו לך ממצאי חן לגרגרותיך, ולכלול כל הקריאות אמר לשון רבים, כי הלא אין ספק כי אין המלך שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים, כאשר ישמע בקול בנו יחידו ילד שעשועיו, כן הוא יתברך עיניו ולבו אל בן יקיר לו, אשר ישמע שמוע ית' יומם ולילה לשמוע בקולו, משמוע בקול איש מעם הארץ: **עכ"ל"ק שם**

עוד ידענו מחכמי האמת, כי בכל מצוה שאדם עושה מרבה אור שפע עליון ובורא מלאך סניגור.

וההפך בעושה עון שמפליג בטומאה ובורא משחית קטיגור.

והוא מאמרנו על משנת בן עזאי שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. כי המלאך הנברא במצוה גורר מצוה אחרת, והכח טמא שנעשה בעבירה גורר עבירה:

ונבא אל הענין. והוא כי הנה שני סוגים יש באדם. כי יש עושה מלאכתו עיקר ותורתו עראי והוא כל המון ישראל,

ויש שרידים אשר ה' קורא שתורתם קבע יום ולילה. ועל שני אלה ידבר.

ועל הראשון אמר יפה תלמוד תורה כו', ועל השני אמר וכל תורה כו'.

והוא כי אשר עושה עיקר מהמלאכה, עסקו דרך ארץ יקרא, כי דרכו דרך הארץ ולא דרך שמים כענין איש האדמה.

אך אשר עיקרו הוא מלאכת שמים לעסוק בתורה אשר יטפל קצת להרויח מזונו, מלאכה תקרא כי מלאכה בעלמא היא, ולא תפס דרך הארץ העכורה בעצם. (ובזה נתיישב קושיא ג. מהו הדרך ארץ שאמר? אם הוא מלאכה כפירוש

הרמב"ם ז"ל למה עוד מעט משנה את שמה וקורא אותה **מלאכה**? באומרו **וכל תורה שאין עמה מלאכה!**)

וענין התנא לומר, אשר דרכו דרך כל הארץ שהוא לעשות כל עיקר עסקו מהארץ, הלא אין צריך לומר כי יחוייב לקבוע עתים לתורה, כי אם גם דבר יפה הוא שיצרף תלמוד תורה עם הדרך ארץ שיש לו כבר. (ובזה נתיישב קושיא ב. למה עשה עיקר מהדרך ארץ ואמר שיפה התלמוד תורה עמו? ונהפוך הוא, והראוי יאמר יפה דרך ארץ עם תלמוד תורה!)

שלא בלבד בהתבטל מהמלאכה ילמוד, כי אם גם עם הדרך ארץ שהוא עוסק ילוה תורה בעמלו, שיהיה מהרהר וחזור תלמודו עודנו עוסק בדרך ארץ. וזהו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. (ובזה נתיישב קושיא א. יפה תלמוד תורה, שיורה כי אינו אלא יופי בעלמא אך לא שיוכרח, ולא כן הוא כי זה בלא זה אינו שהתלמוד כלל גדול הוא כנודע!)

והטעם הוא, כי יגיעת שניהם, כלומר כאחת, משכחת עון. והוא כי לא יבצר, איזה עון יש לו, ודרך עונו לגרור לו עון אחר כי עבירה גוררת עבירה.

ועל ידי יגיעת תורה ביחד עם יגיעת דרך ארץ, משכחת עון אשר עשה מעשות דרכיו לגרור לו עון אחר.

והוא כי על ידי התשת החומר בדרך ארץ יותש העון שהוא מאיכותו בצד מה מלהחטיאו המביאה עבירה, אך לא ישיכחנו בעצם.

אך בהצטרף עמו לחומר גם תשות התורה יחד שגומר התשות כח, וגם מקנה בכל גופו קדושה שהוא נגדיות איכות העון שהוא כח טמא, אז ניתש ומתמוגג על ידי התורה באופן שמתערבב עד שכוח מלגורר עוד עון אחר, (ובזה נתיישב קושיא ו. מה הוא העון שגוררת התורה שאין עמה **מלאכה**!)

וכמקרה השטן בראש השנה גם הוא יקרנו. שעל ידי שמוע קול שופר זוכר מה שעל ידי שופר יתמוגג ויתערבב, עד

שכוח בערבובו מלבקש קטרוג על ישראל. וזהו **שיגיעת שניהם משכחת עון**: (ובזה נתיישב קושיא ד. **משכחת עון**, כי מי הוא השוכח העון? אם הוא בית דין של מעלה הלא אין שכחה לפניו יתברך! ומה גם כי מה בצע בשכחה? אם עון עצמו אינו נמחק! ואם הוא שהאדם ישכח עונו אשר העוה, טוב טוב היה שיזכרהו, כמאמר דוד וחטאתי נגדי תמיד!)

והשני והוא על שתורתו אומנתו, אמר **וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו'.** לומר אל יעלה על לבך לומר אעסוק בתורת ה' תמיד, ועליו יתברך אשליך יהבי והוא יכלכלני. כי לא זו הדרך, כי כל תורה שאין עמה מלאכה מה, ליזון לפחות בצמצום, סופה בטלה.

והוא מאמרם ז"ל: **יכול יושב ובטל תלמוד לומר מעשה ידך אשר תעשה.** והוא כי אין לאדם לסמוך על נס נגלה לומר שמן השמים יריקו או יתנו לו מטמון, כי אם לברך את מעשה ידיו גם כי מעט יהיה. ואם כה יעשה תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, כי יחסר לחמו וגוררת עון חילול ה'.

כי לא יבצר מי שיאמר, הלא התורה היא הגדולה שבגדולות שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והלא פלוני יומם ולילה לא שבת מהתורה וירעב ללחם ואיה פירות תורתו.

והוא גם הוא ירהר ולא ידע כי אם הוא יתברך עשה כן במן מן השמים לדור המדבר שיעסקו בתורה לא יעשה כן לכל יחיד, רק לצוות את ברכתו במעט עסק, אך לא בהיותו יושב ובטל. וזהו **וכל תורה וכו' סופה וכו'.** (ובזה נתיישב קושיא ה. **וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו'.** שהראוי יאמר וכל מלאכה שאין עמה תורה! מה עניינה שהוא מקביל אל הקודם, ואחרי כן יאמר גיזרה על תורה שאין עמה מלאכה וכו'?)

ALSHICHK@GMAIL.COM